

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах відбувається становлення нової глобальної економічної системи у рамках постіндустріального періоду розвитку світової економіки. Основними характерними ознаками такої системи є: організація усе більшої частки економічних відносин на інноваційних засадах, підвищення ролі інновацій, нематеріальних активів та наукових знань як стратегічного чинника економічного зростання, інтенсифікація інтеграційних процесів і розвиток глобального економічного простору за рахунок посилення міжнародного поділу праці і взаємозалежності національних економік. Тому підвищення ефективності економіки на сучасному етапі безпосередньо пов'язано зі зростанням інноваційної активності. Для вітчизняної економіки інновації набувають вирішального значення, позаяк саме вони можуть надати основну конкурентну перевагу в умовах відкритого глобального ринку, а інноваційна діяльність підприємств – стати вирішальним фактором виходу з поточної економічної кризи та відходу від сировинної моделі експортно-орієнтованого розвитку. Однак нестача ресурсів для фінансування досліджень і розробок у наукомістких сферах високих технологій, а також для впровадження їх результатів і продуктів у виробництво – один з головних чинників, що гальмують розвиток інновацій в Україні.

Досвід розвинутих країн вказує, що активізація інноваційних процесів передбачає насамперед пошук джерел їхнього фінансування, одним із найбільш важливих серед яких є ресурси банківського сектора. Саме банки мають істотний потенціал для кредитування як потенційних інвесторів в процесі рефінансування, так і самих суб'єктів інноваційної діяльності. Маючи серед усіх фінансових інститутів найбільш потужну ресурсну базу, банки здатні відіграти вирішальну роль у мобілізації коштів, виступаючи в якості основних рушіїв здійснюваних інноваційних заходів. Однак у вітчизняних економічних реаліях банківські кредити обслуговують переважно фінансування споживчого попиту населення, а також поточні потреби підприємств у формуванні оборотного капіталу (особливо у сфері торгівлі) та поки не відіграють істотної ролі у вирішенні пріоритетних завдань щодо стимулювання інноваційного розвитку та модернізації реального сектору економіки України. Крім того, встановлення Національним банком України надмірно жорстких процедур оцінки кредитних ризиків та жорсткі вимоги банків до позичальників суттєво стримують можливості вітчизняної банківської системи щодо взаємодії з підприємствами саме у сфері фінансування інновацій. Адже банківське кредитування передбачає точне встановлення умов видачі і використання позик,

термінів надання кредиту та розмірів процентних ставок. А у тому разі, якщо кредит надається на реалізацію інноваційного проекту, то банки можуть створити систему заходів щодо оперативного моніторингу заборгованості та поточної ринкової вартості забезпечення, а також розробити заходи щодо використання дієвих економічних методів впливу на боржника і юридичних санкцій, зокрема, збільшення ставки відсотка або посилення вимог до позичальника щодо розмірів і видів застави.

Нарівні із високими ризиками інновацій і жорсткими вимогами до оцінки кредитного ризику, причиною нерозвиненості банківського кредитування інноваційних проектів є короткий горизонт інвестування, адже підприємства потребують саме довгострокових банківських кредитів, позаяк отримують дохід від проекту тільки у період виходу інновації на ринок, а на самому його початку, до етапу впровадження, відчувається значна потреба в грошових ресурсах на поповнення оборотних коштів і формування необоротних активів. Водночас кредитування інноваційної діяльності проводиться зазвичай у той момент, коли бізнес тільки починається і у позичальника відсутні грошові потоки, достатні для погашення кредиту. Саме тому така невелика частка довгострокових кредитів, що надаються комерційними банками, спрямовується на інноваційну діяльність.

Ще однією проблемою кредитування вітчизняним банківським сектором інноваційної діяльності слід вважати відсутність у банків належного обсягу довгострокових ресурсів, що є вагомим обмежуючим фактором у наданні вітчизняним підприємствам необхідних обсягів фінансування. Ресурсна база банківського сектору України формується в умовах відсутності доступу більшості кредитних установ до зовнішніх фінансових ринків і структурного дефіциту ліквідності, у зв'язку із чим основою ресурсної бази банків є короткострокові депозити населення і юридичних осіб. А з урахуванням вимог НБУ щодо необхідності забезпечення власної ліквідності, комерційні банки не в змозі у достатньому обсязі фінансувати довгострокові активи за рахунок короткострокових пасивів, що також суттєво стримує можливості банків кредитувати інноваційні проекти, більшість яких мають переважно довгостроковий характер. У зв'язку із цим навіть у сфері довгострокового кредитування банки обирають найбільш дохідні проекти із невеликим терміном окупності, що аж ніяк не відповідає завданням довгострокового інвестування на цілі інноваційного розвитку. У результаті сучасні кредитні продукти банків, незважаючи на їх різноманітність і передові технології продажу, переважно націлені на задоволення вимог самих банків до рівня прибутковості і ризику кредитних портфелів при мінімальному врахуванні інтересів позичальників. За таких обставин держава в особі уряду та Національного банку мають розробити ефективні механізми заохочення банківського сектора щодо активізації фінансової підтримки інноваційного розвитку економіки. Саме у такому контексті можна було б розглянути такі заходи як:

по-перше, збільшення термінів цільового кредитування НБУ комерційних банків для здійснення інноваційних проектів до 10 років, у зв'язку з чим подібні кредити могли б надаватися банкам під заставу майбутніх вимог за результатами реалізації проектів, які мають державне значення;

по-друге, поширення державних гарантій на інвестиції у інноваційні проекти, що дозволило б банкам відносити відповідні витрати за кредитуванням таких проектів до групи з мінімальним ризиком, а також частково або повністю гарантувати кредити без застави;

по-третє, створення повноцінного механізму синдікованих кредитів, сек'юритизації ризиків інноваційного кредитування, а також активізація розвитку структурованих фінансових продуктів банків, які дозволили б задовольнити специфічні потреби клієнтів за рахунок поєднання традиційних (депозити, облігації, векселі) та похідних (свопи, форварди, кредитні деривативи, опціони) фінансових інструментів, кінцевою метою використання яких є мобілізація довгострокових ресурсів для фінансування інноваційної діяльності.

по-четверте, створення для банків ряду преференцій, пов'язаних із розвитком кредитування інноваційної діяльності, зокрема шляхом надання пільг в оподаткуванні (або звільнення від податку прибутку) діяльності банків, пов'язаної з кредитуванням інноваційних заходів, при чому величина пільг може бути розрахована на основі прогнозу збільшення надходжень податків від одержувачів таких кредитів по завершенні реалізації інноваційних проектів.

Таким чином, сучасні умови економічного розвитку України визначають ряд об'єктивних факторів, котрі виявляють обмежувальний вплив на можливості активізації банківського кредитування інноваційних проектів. У зв'язку із цим постає необхідність застосування ефективних регулятивних механізмів з боку держави в особі уряду та НБУ щодо реалізації комплексу заходів економічного та нормативного характеру, спроможних створити необхідні умови для зниження ризиків при кредитуванні інноваційних проектів та залучення ресурсів банківської системи до активнішої участі у стимулюванні розвитку реального сектора економіки на інноваційних засадах.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від від 4 липня 2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
